

2005. – № 41. – С.9.

10. Тарасова Н.І. “І милозвучну пісню України з грузинською душею поєднав...”: Матеріали до вивчення поезії Давида Гурамішвілі. 9 клас // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1997. – № 12 – С. 19-21.

11. Тарасова Н., Марченко Н. Григорій Сковорода і Давид Гурамішвілі // Вісник Полтавського педінституту ім. В.Г.Короленка. Сер. Філол. науки. – Полтава, 1998. – Вип. І. – С. 52-60.

12. Тичина П. Вибрані твори. У 2 т. – Т.1. Поезії. – К.: 1976. – С. 152-153.

13. Шаповалова В. Поет про поета // Миргород: Гоголівський Край., 2005. – 11 травня. – С. 9.

Пашкевич О.А.

*Національний університет “Острозька академія”
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Худолій А.О.*

Порівняльний аналіз мовних засобів вираження політичної позиції державних секретарів США (Кондолізи Райс та Коліна Пауела)

Політика як суспільне явище передбачає вплив на масову свідомість. Щоб досягнути своєї мети, політики намагаються вербально впливати на аудиторію, не дивлячись на те, що кожна людина має священне право на вибір своєї громадської позиції. Аудиторія мимоволі погоджується чи не погоджується з тим, що говориться з трибуни, а отже політичний діалог відбувається незалежно від слухача.

Розглядаючи вплив політики на громадську свідомість як один із найбільших серед впливів інших суспільних явищ, ми розглядаємо текст політичної промови як інструмент можливих маніпуляцій суспільною свідомістю під час здійснення політичної комунікації. Існує значна кількість літератури, у якій стверджується, що мова може впливати і дійсно впливає на політику. Наприклад, М.Едельман стверджує, що “політична мова і є політична реальність..., мова є інтегральним елементом політичної сцени – не просто інструментом для опису подій, але й частиною подій, яка здійснює сильний вплив на формування їх значення, сприяючи оформленню політичних ролей, що визначають і політичні діячі, і суспільство в цілому” [1, с. 24]. Початок дослідження текстів політичного дискурсу поклали представники кембріджської та оксфордської філософських шкіл у 50-ті роки. XX ст., які здійснили аналіз лінгвістичного контексту суспільної думки [0, с. 9].

Політична промова як вияв політичного дискурсу – це публічний виступ, який є ефективним засобом для одержання визнання та демонстрації лідерства. Тексти політичних промов мають чітку структуру, смислове навантаження та мету. Політичним промовам також характерний специфічний підбір лексичних та стилістичних одиниць з метою вербального впливу на слухача. До найбільш поширених у політичних промовах лексико-стилістичних засобів належать: метафори, евфемізми, інтернаціональні слова, політичні терміни та професіоналізми. Широко застосовуються й різноманітні лексико-синтаксичні прийоми. У цілому ж лексика політичних промов є нормативною та відповідає публіцистичному стилю [0, с. 138-140].

У текстах своїх політичних промов державні секретарі США Кондоліза Райс та Колін Пауел неодноразово вдаються до вживання різних стилістичних та лексико-синтаксичних засобів. Сюди належать такі стилістичні засоби, як метафора та евфемізм. Щодо лексико-синтаксичних прийомів, то найбільш уживаними є прийом перерахування (перерахування), прийом синонімізації, прийом інтимізації, прийом використання контрапунктних фраз та використання повторів.

Ми розглядаємо політичну промову як текст, кінцевим призначенням якого є вплив на свідомість аудиторії, на її вибір, життєві позиції, думки, переконання. Враховуючи той факт, що політична промова готується наперед, то відповідно наперед можна передбачити дію вербальних засобів, використаних у промові. Також можна передбачити реакцію публіки на певні мовні елементи впливу. Ми спробували детально проаналізувати вище перераховані засоби впливу у текстах політичних промов Кондолізи Райс та Коліна Пауела. Нижче наводяться деякі з прикладів спроби вербальної маніпуляції та їх пояснення.

And we know that Iraqi government officials, members of the ruling Baath Party and scientists have hidden prohibited items in their homes. (Colin Powell’s campaign speech in the United Nations Security Council, 2003). Ми бачимо яскравий приклад вживання прийому перерахування. Автор

вживає цей прийом для номінації змовників, що переховують у себе вдома зброю масового знищення, при чому починає перелічувальний ряд із найбільш впливових осіб – урядовців – та членів правлячої партії (*Iraqi government officials, members of the ruling Baath Party*) і закінчує науковцями (*scientists*), до того ж навіть не вказуючи сфери їх дослідження. Отже, Колін Пауел намагається привернути увагу слухачів, використовуючи ще на початку речення найбільш вражаючі факти, під дією яких сподівається втримати напруження і шокувати слухачів до кінця висловлювання.

And we sent you a message yesterday to clean out all of the areas, the scrap areas, the abandoned areas (Colin Powell's campaign speech in the United Nations Security Council, 2003). У наведеному прикладі ми бачимо використання прийому синонімізації – а саме контекстуальних синонімів *all of the areas – the scrap areas – the abandoned areas*, що в контексті промови мають значення “місця переховування забороненої зброї”. Проте синонімічний ряд допомагає зосередити увагу слухача на одному із ключових понять. А завдяки тому, що основна інформація повторюється тричі, згідно психологічних досліджень, вона швидше відкладається на підсвідомому рівні.

We have begun an effort to relieve the poorest countries of the crushing burden of debt and we have doubled our overseas development assistance in five years (Condoleezza Rice's campaign speech in U.S Department of State, 2006). Цей приклад засвідчує наявність прийому інтимізації у промові. Під фразами “*we have begun*” та “*we have doubled*” Кондоліза Райс має на увазі уряд Сполучених Штатів і натякає на наближеність урядовців до народу, викликаючи у останнього гордість за досягнення США.

The facts on Iraq's behaviour – Iraq's behaviour demonstrate that Saddam Hussein and his regime have made no effort – no effort to disarm as required by the international community (Colin Powell's campaign speech in the United Nations Security Council, 2003). У даному випадку ми прослідковуємо вживання повторів. Таким прикладом подвійного вживання послідовних повторів *Iraq's behaviour* та *no effort* Колін Пауел привертає увагу читача до невідповідної політики уряду Іраку до Резолюції 1441 і змушує читача на підсвідомому рівні осудити таку політику.

Ще одним не менш ефективним засобом мовного впливу є **метафора**, яка, переносючи властивості предметів реального життя на політичні явища, створює у свідомості людей образи та конструкції, що стають шаблонами у їхніх політичних поглядах, поведінці [3, с. 183]. У політичній мові існують такі види метафор: метафори розміру, метафори особистої зверхності, метафори відстані, метафори субординації та метафори вибору [0, с. 155].

У промовах політичних діячів завдяки **метафорам розміру** досягається полегшення сприйняття інформації слухачем, особливо пов'язаної із розміром та обсягом. Також він сприяє формуванню образу у свідомості та закладає початкове ставлення до тих чи інших понять [0, с. 156]. Так, наприклад, у промовах Кондолізи Райс:

...we must train record numbers of people to muster difficult languages... (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006). У наведеному прикладі ми можемо побачити, що вдало підібраний метафоричний вираз допомагає створити образ великої кількості людей. Враження після першої метафори позитивне, так як йдеться про сприяння рекордній кількості людей у вивченні іноземних мов, а наприклад інша метафора “*a diplomatic force*” (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006) дещо насторожує: хоча і йдеться про дипломатію, слово *force* несе військове забарвлення і асоціюється насамперед з війною та насиллям. А метафора “*the most ambitious development agenda*” (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006) дає якісну характеристику планам Сполучених Штатів у впровадженні їхньої дипломатії у світі.

Приклади **метафор зверхності** частіше зустрічаються в тоталітарних промовах і служать для відділення правлячої верхівки від звичайних груп населення. У демократичних промовах ця межа стирається і усі класи та групи зближуються [0, с. 156]. Наприклад:

...weak and poorly governed states were merely a burden to their people... (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006). У цій метафорі ми бачимо намагання Кондолізи Райс максимально наблизити владу до пересічних громадян і показати, що всі дії політичних діячів спрямовані на добробут громадян.

Метафори відстані зазвичай використовуються для того, щоб дати уявлення про певне явище у порівнянні з минулим чи майбутнім, чи в певних територіальних рамках, і щоб

запевнити аудиторію, що подальші дії будуть прийняті [0, с. 157].

This council placed the burden on Iraq to comply and disarm and not on the inspectors to find that which Iraq has gone out of its way to conceal for so long. (Colin Powell's campaign speech in the United Nations Security Council, 2003). Автор пояснює слухачу, що Ірак не досяг запланованої мети, збившись із свого довгого і важкого шляху. Колін Пауел розглядає концепт "відстань" не лише буквально, а і як шлях до досягнення мети.

Метафора субординації особливо характерна для диктаторського суспільства. Вона, як правило, вказує на те, що адресати промови не можуть змінити ситуацію, тому що існує непорушна встановлена зверху система суспільного устрою. Демократія ж сама по собі передбачає рух, вибір, відсутність чітких вказівок (імперативів), тому політики-демократи за допомогою метафор субординації намагаються підкреслити основне правило демократії – право вибору [0, с. 157]. У промові Кондолізи Райс часто зустрічаються метафори субординації: *"to defend freedom from communism", "power that favors freedom", "to combat the ideology of hatred", "the noble spirit of the service"* (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006). Як ми переконалися, метафори субординації у промовах Кондолізи Райс мають демократичне забарвлення і несуть в собі заклики до боротьби з комунізмом та до захисту свободи як одного із ключових понять серед цінностей американського народу.

Метафори вибору – це знову ж таки метафори демократії. Вони використовуються політиками для того, щоб показати виборцям наявність альтернативи [0, с. 158]. Наприклад, у промовах Кондолізи Райс: *"to meet our new priorities", "we are increasingly shaping the course of history", "to draw neat, clear lines between our security interests, our development efforts and our democratic ideas"* (Condoleezza Rice's solemn speech in Georgetown University, 2006). Вище зазначені метафори створюють уявлення, що майбутнє держави завжди знаходиться в руках її громадян, і що їх свідомий вибір допомагає у встановленні демократичних ідеалів та засад, що стануть запорукою успіху їх батьківщини.

Отже, дослідивши механізми мовного впливу у текстах політичних промов державних секретарів Сполучених Штатів Кондолізи Райс та Коліна Пауела, ми дійшли висновку, що ці механізми базуються на перетворенні невербальної реальності у вербальну. Знання передаються у мовленнєвому акті і вводяться в модель внутрішнього світу адресатів. Від того, як політик номінує явище навколишньої реальності, залежить те, як аудиторія його сприйме. Усі вище зазначені лексико-стилістичні елементи були використані з метою створити контакт з аудиторією, виразити суб'єктивну направленість змісту, зробити його більш "певним" та зрозумілим, зменшити соціальну відстань, приховати свої інтереси, посилити експресивність та уникнути негативної реакції. А отже відбувається своєрідна маніпуляція думкою слухачів.

Література

1. Баева О.А. Ораторское искусство и деловое общение. – М.: Новое издание, 2001. – 328 с.
2. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Эдиториал, 2003. – 358 с.
3. Баранцев К.Т. Курс лексикології сучасної англійської мови. – К.: Радянська школа, 1995. – 261 с.
4. Блек М.Д. Метафора // Теория метафоры. – М.: Прогресс, 1990. – С. 153-172.
5. Борисньов С.В. Соціологія комунікації. – К.: Наукова думка, 2003. – 256 с.
6. Бушев А.Б. Памятники американской риторики и их анализ. – М.: Высшая школа, 2000. – 45 с.
7. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 2000. – 382 с.
8. Зарецкая Е.Н. Риторика. Теория и практика речевой коммуникации. – С.-Пб., 1998. – 345 с.
9. Кисилёва Л.Г. Язык как средство воздействия. – Л.: Гроно, 1971. – 220 с.
10. Кубрякова Е.С. О понятия дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике// Дискурс, речь, речевая деятельность. – М., 2000. – С. 7 – 25.
11. Мацько Л.Г., Мацько О.М. Риторика. – К.: Либідь, 2003. – 134 с.
12. Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. Стилистика английского языка. – К. Выща школа, 1991. – 272 с.
13. Герасимов В.И., Ильин М.В. Политический дискурс: история и современные исследования. – М.: Прогресс, 2002. – С. 7 – 86.
14. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии XX века. К.: Ваклер, 2000. – 352 с.

15. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. – К.: Видавничий центр “Київський університет”. 1999. – 301 с.
16. Федатов Л.Н. Соціологія масової комунікації. – К.: Наукова думка, 2003. – 289 с.
17. Фрумкіна Р.М. Психолінгвістика. – М.: Academia, 2001. – 320 с.
18. Худолій А.О. Динаміка функціональних змін у мові американської публіцистики кінця XX – початку XXI століття: Дис. канд. філол. наук: 10.02.04. – К. 2004. – 278 с.
19. Brown G., Yule G. Discourse Analysis. – Cambridge: MII Press, 1983. – 311 p.
20. Geis M.L. The Language Of Politics. – N.Y.: Springer Verl, 1987. – 189 p.

Попадюк О.В.

*Національний університет “Острозька академія”
Науковий керівник – к. філол. н., доц. Коцюк Л.М.*

Особливості критичного дискурс-аналізу наукового тексту

Постановка проблеми. Поняття дискурсу є одним із основних понять сучасної прагматичної лінгвістики та лінгвістики тексту. Сучасні уявлення про дискурс віддзеркалюють увесь хід лінгвістичної науки. У першій половині XX ст. мовознавство протягом досить тривалого періоду було зосереджене на вивченні однієї з двох діалектично зв'язаних сторін мови - мовної системи, але, починаючи з другої половини 60-х рр., центр уваги лінгвістів переноситься на іншу сторону цієї діалектичної єдності - мовленнєву діяльність та її продукт – дискурс, формальні характеристики якого були виявлені у 1952 р. З.Херрісом. Цей складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища має довгу і багату історію свого розвитку, проте як термін в лінгвістиці з'явився лише у 50-х роках. XX ст. Термін “дискурс” увів у використання Ю. Хабермас для позначення “виду мовленнєвої комунікації, що пропонує раціональний критичний розгляд цінностей, норм та правил, які знаходяться у соціальному житті” [4].

Беручи до уваги вік дискурсу, що є не дуже довгим з точки зору лінгвістичної науки, і незважаючи на те, що вивченням даного поняття займалась невелика кількість науковців, на сучасному етапі дослідження проблеми породження та функціонування дискурсу виступає одним з провідних напрямів світової лінгвістики. Сфера вживання терміну “дискурс” стає надзвичайно широкою, а дискурсивний аналіз текстів все частіше застосовується науковцями, що і визначає **актуальність** даної роботи.

Мета роботи полягає у дослідженні поняття “дискурс”, його походження та розвитку, а також у визначенні особливостей критичного дискурс-аналізу. Для виконання поставленої мети ми визначили такі **завдання**:

1. Дати визначення поняття “дискурс”, простежити його походження та розвиток, описати властивості дискурсу в теорії комунікативного акту та вивчити наявні комунікативно зумовлені компоненти дискурсу;
2. Визначити різницю між поняттями “дискурс” та “текст”;
3. Порівняти методи проведення критичного аналізу та критичного дискурс-аналізу наукового тексту.

Об'єкт дослідження – перший розділ “Природа систем” та четвертий розділ “Сприйняття, пам'ять та пізнання” наукового посібника “Системи сучасної психології” Данієля В. Робінсона.

Предметом дослідження є критичний дискурс-аналіз наукового тексту.

При написанні роботи були використані праці Н.Д.Арутюнової, Т. ван Дейка, О.Т.Ішмуратова, В.В.Красних, Дж.Кресс, Г.Г.Почепцова та Р.Ходжа, що у своїх працях висвітлювали різні аспекти проблеми дослідження та функціонування дискурсу.

Аналізуючи підходи до вивчення поняття “дискурс” вітчизняними та зарубіжними науковцями, ми можемо зробити висновок: хоча теорія дискурсу вже опрацьовується з 50-х років. XX ст., загальновизнаного підходу та універсального визначення поняття “дискурс” ще досі не існує. Дискурс розглядається з точки зору найрізноманітніших аспектів: і як комунікативний процес, і як текст, і як система, і як комунікативна подія. Але, не дивлячись на те, що всі ці підходи базуються на різноманітних рисах та характеристиках, вони не виключають одне одного. Тому, на базі отриманої інформації ми вважаємо за доцільне спробувати дати узагальнене визначення дискурсу. Дискурс – це комунікативна подія, що обумовлюється взаємозв'язком між мовцем та слухачем і передбачається мовленнєвою поведінкою останніх.

Знайомство з науковими текстами дає можливість виділити типи адресата: спеціаліст у вузькій